

ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ

HIDEYA YAMAKAYA

A. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ

Εκφράζω προς τον Τομέα Φιλοσοφίας και το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, προς όλους τους Καθηγητές πού μου έκαναν αυτή την υψίστη επιστημονική τιμή τίς πιο θερμές ευχαριστίες μου και νοιώθω βαθειά συγκίνηση, όπως άλλωστε ένοιωσα και το περισινό καλοκαίρι, όταν έλαβα το Απόσπασμα των Πρακτικών της Πανεπιστημιακής Συγκλήτου για την ανακήρυξή μου ως επιτίμου Διδάκτορος της Φιλοσοφίας του ιστορικού και σπουδαίου αυτού Πανεπιστημίου. Ξεχωριστή χαρά ένοιωσα, γιατί μεταξύ των λόγων της ανακηρύξεώς μου υπήρχε και ο χαρακτηρισμός ως ανθρώπου πού διέπεται από φιλελληνικά αισθήματα. Μάλιστα, αυτο έτσι είναι. Αγαπώ πολύ τους εδώ φίλους μου πού με στήριξαν για πολλά χρόνια πού ασχολούμαι με την ελληνική φιλοσοφία και τα ελληνικά Γράμματα. Ξεχωριστή αγάπη και σεβασμό οφείλω στο συνάδελφο μου Καθηγητή Κωνσταντίνο Βουδούρη, Πρόεδρο της Διεθνούς Εταιρείας Ελληνικής Φιλοσοφίας και διεθνούς κύρους επιστήμονα. Αγαπώ το παρελθόν, το παρόν της Ελλάδος και των Ελλήνων και προσβλέπω στο λαμπρό μέλλον της Ελλάδος και του ελληνικού

πολιτισμού. Γιατί ο ελληνικός πολιτισμός είναι ένας πολιτισμός ήθους, φωτεινότητας, συνεργασίας και κατανόησης μεταξύ των λαών. Είναι ένα όπλο για να κατανοήσει κάθε λαός καλά τον εαυτό του, αλλά και τους άλλους πολιτισμούς.

θεωρώ δε ευτύχημα, κύριε Πρόεδρε της χώρας μου, της Ιαπωνίας, ότι ο λαός ο Ιαπωνικός μόνο αισθήματα αγάπης και θαυμασμού μπορεί να τρέφει προς τους Έλληνες.

Τα αισθήματα μου γίνονται πιο έντονα και η συγκίνηση μου πιο μεγάλη καθώς αναλογίζομαι την ιστορία του Πανεπιστημίου Αθηνών και την πνευματική προέλευση αυτού του επιβλητικού τεμένους των Μουσών. Νοιώθω αλληλέγγυος με όλους εκείνους τους ανθρώπους που κόπιασαν να θεμελιώσουν αυτό το αξιοσέβαστο Πανεπιστήμιο, να κληροδοτήσουν αυτο ως κόσμημα στους νεότερους και να συμβάλουν στην ανάπτυξή του. Η ιστορία αυτού του αιωνόβιου Πανεπιστημίου φανερώνει, όπως βλέπω εγώ το πράγμα, την ύπαρξη ενός αταλάντευτου πνεύματος που το διέπει δια των διαφόρων φάσεών του. Ναι, βέβαια είναι το *Ελληνικό πνεύμα!* Είναι το ελληνικό πνεύμα, που, μολονότι η ιστορία του παρόντος Ιδρύματος αρχίζει τη δεκαετία του 1830, εν τούτοις τούτο ανάγεται πολύ πιο πίσω, στα βάθη της αρχαίας ελληνικής παράδοσης, της πηγής όλου του ευρωπαϊκού πολιτισμού, δηλαδή στην Ακαδημία του Πλάτωνος και στο Λύκειο του Αριστοτέλους. Έτσι το Πανεπιστήμιον Αθηνών έχει μια πλούσια πνευματική παράδοση τριών χιλιάδων ετών. Τί εξάισιο λοιπόν πράγμα είναι για μένα να γίνομαι εγκάρδια δεκτός στο πνευματικό αυτό ενδιαίτημα!

Όμως μήπως αυτό που νοιώθω είναι σαν μια εικόνα ονείρου; Γιατί, καθώς ο Πίνδαρος (Πυθιόν. 8,99) έγραψε, εμείς οι άνθρωποι δεν είμαστε τίποτε άλλο παρά μόνον «σκιάς ὄναρ» (μια σκιά ονείρου)· και καθώς ο Ιωάννης ο Ευαγγελιστής λέγει στην πρώτη καθολική Επιστολή του (Α', 2,17) “ὁ κόσμος παράγεται” (ο κόσμος παρέρχεται). Είμεθα μόνον σαΐτες που φεύγουμε γρήγορα, είμαστε κάτι που

ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ

παρασύρεται στο πέλαγος από τα κύματα. Γιατι ο χρόνος της γήινης ύπαρξης μας, καθώς λέγει ο Απόστολος Πέτρος στην πρώτη Επιστολή του (Α', 1,17), είναι μόνον "ὁ τῆς παρούσας χρόνος" (σαν το χρόνο της εξορίας), επειδή:

Πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος

καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου·

Ἐξηράνθη ὁ χόρτος,

καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσε

(Απ. Πέτρου, Α' Επιστολή, Α' , 1,21).

Ὅ,τι μένει, εἰς τὸν αἰῶνα εἶναι, κατὰ τὸν ἴδιο Ἀπόστολο, μόνον ὁ λόγος, τὸ ρῆμα τοῦ Κυρίου (Α', 1,25) καὶ κατὰ τὸν Ἰωάννην μόνον τὸ πρόσωπο πού πράττει τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ (Α',2,17).

B. ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ

Κυρίες καὶ κύριοι,

Τὰ λόγια τῶν δύο αγίων καὶ Ἀποστόλων με προδιαθέτουν καὶ με παρωθούν νὰ μιλήσω γιὰ τὴ σχέση ἐκείνου πού μένει πάντοτε τὸ ἴδιο καὶ ἐκείνου πού ἀκατάπαυστα παοέρχεται.

Κατὰ πρότον θὰ ἀναφερθῶ στὸν Ξενοφάνη τὸν Κολοφώνιο πού διετύπωσε τὴν πίστη τοῦ σε μία μὴ ἀνθρωπομορφικὴ θεότητα, λέγοντας τὰ ἀκόλουθα:

αἰεὶ δ' ἐν ταύτῳ μῖμνει, κινούμενος οὐδὲν
οὐδὲ μετέρχεσθαι μιν ἐπιτρέπει ἄλλοτε ἄλλη
[πάντοτε μένει στο ίδιο μέρος και διόλου δεν κινείται·
οὔτε ταιριάζει στο Θεό να πηγαίνει πότε από δώ και πότε από κεί].

Αυτοί οι Ξενοφάνειοι λόγοι μας φέρνουν αμέσως στο νου την Παρμενίδεια έκφραση για τον εόν:

ταῦτὸν τ' ἐν ταύτῳ τε μένον καθ' ἐαυτό κείται
χοῦτως ἔμπεδον αὐθις μενεῖ·
[Παραμένοντας το ίδιο και σε κάθε τόπο μένει μόνο του
και έτσι σταθερό θα μένει.] ('Απόσπ. 8,29-30).

Αυτές οι απόψεις του Ξενοφάνους και του Παρμενίδη μπορούν νόμιμα να θεωρηθούν ως οι πρώτοι ορισμοί για την *αληθινή πραγματικότητα* στον ευρωπαϊκό κόσμο. Όμως πίσω από τους ορισμούς αυτούς κρύβεται ένα αίσθημα για την αστάθεια των πραγμάτων πού γίνονται και χάνονται. Κατ' αντίθεση προς αυτό, κατά τον Παρμενίδη ή *αληθής πραγματικότης* αγάλλεται με τον πρωταρχικό της χρόνο, πού υπερβαίνει τα εν τῷ χρόνῳ μεταβαλλόμενα, χαίρεται το χρόνο πού δεν είναι χρόνος. "Ο χρόνος πού δεν είναι χρόνος". Τί περίεργη έκφραση! Άλλ' ο ίδιος ο Παρμενίδης λέγει για το εόν (το Όν) τα εξής:

Οὐδέποτε ἦν οὐδ' ἔσται, ἐπεὶ νῦν ἐστὶν ὁμοῦ πᾶν,
ἔν, συνεχές (Αποσπ. 8,5-6).
[Ουδέποτε ήταν οὔτε θα είναι, επειδή είναι τώρα, ὅλο μαζί,
έν και συνεχές],

ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ

Το νῦν του Παρμενίδου ουδέποτε είναι ένα νῦν πού σε μια στιγμή παρέρχεται. Είναι το απόλυτο νῦν.

*

Είναι φανερό πώς, όταν ο Πλάτων στον *Τίμαιο* (37(3)) ορίζει τον χρόνο ως "κατ' αριθμόν ιούσαν αιώνιον εικόνα" (ως αιώνιον εικόνα πού κινείται σύμφωνα με τον αριθμόν), στρέφει το νού του στη διάνοηση του Παρμενίδη, επειδή αμέσως κατόπιν λέγει το εξής:

λέγομεν γὰρ δὴ ὡς ἦν ἔστι τε καὶ ἔσται, τῇ δὲ τὸ ἔστι μόνον κατ' αληθῆ λόγον προσήκει, τὸ δὲ ἦν τὸ τ' ἔσται περὶ τὸν ἐν χρόνῳ γένεσιν ιούσαν προσήκει. [Διο λέμε οτι αυτό είναι ή ήταν ή θα είναι, ενώ πράγματι μόνον το είναι είναι ο κατάλληλος όρος, ενώ οι όροι "ήταν", "θα είναι" ταιριάζουν περισσότερο στο γίγνεσθαι εν χρόνῳ] (Τίμ. 37e-38a).

*

Επειδή λοιπόν συμβαίνει να αναφερόμεθα στον *Τίμαιο*, επιτρέψτε μου να συνεχίσω επ' ολίγον τη διερεύνηση του θέματός μας στον ίδιο διάλογο.

Ο *Τίμαιος* εκθέτει ένα σχέδιο κοσμολογίας και εκεί ο Πλάτων διηγείται μια πιθανή ιστορία (29d) πώς ο "ὄδε κόσμος... εἰ μὴν τοῦ νοητοῦ θεὸς αἰσθητός, μέγιστος καὶ ἄριστος κάλλιστος τε καὶ τελεώτατος" (92c) συγκροτεῖται. Ο Πλάτων ερμηνεύει τη διαδικασία συγκροτήσεως του κόσμου ως μια πορεία κατα την οποία ο νούς πείθει την ανάγκη ("νοῦ δὲ ἀνάγκης ἄρχοντος τῷ πείθειν αὐτήν τῶν γιγνομένων τὰ πλείστα ἐπὶ τὸ βέλτιστον ἄγαν" (48a).

Εκθέτων ο Πλάτων τα ουσιώδη στοιχεία αυτού του πιθανού λόγου, διακρίνει μεταξύ τριών πραγμάτων: "το γιγνόμενον", "τὸ ἐν ᾧ γίγνεται" και το "ὄθεν

ἀφομοιούμενον φύεται τὸ γινόμενον” (50c-d). Δηλαδή διακρίνει: 1) “το εἶδος - παράδειγμα,” 2) “τὸ μίμημα τοῦ παραδείγματος” και τελικά 3) την “πάσης γενέσεως ὑποδοχή” (48e-49a).

Εἶναι αξιοσημείωτο οτι το πρώτο εἶδος ως παράδειγμα εἶναι ἓνα νοητὸ ζώνον, πού κατοικεῖ εν τῷ αἰωνίῳ νῦν. Εξ ἄλλου το δεύτερο, το αντίγραφο του παραδείγματος, εἶναι “ἓνα αἰσθητὸ ἀντικείμενο, γινόμενον, μετακινούμενον, γινόμενον σ' ἓνα τόπο καὶ ἐκτός αὐτοῦ παρερχόμενον” (52a). Εἶναι μιὰ διαρκῆς ροή. Και το τρίτο πράγμα εἶναι “τὸ ὄν τῆς χώρας ἀεὶ, φθορὰν οὐ προσδεχόμενον, ἔδραν δὲ παρέχον ὅσα ἔχει γενέσιν πᾶσιν” (52b). Λοιπὸν, ποῖο χαρακτηριστικὸ του χρόνου ἔχει το τρίτο αὐτὸ εἶδος, δηλαδή τί συμβαίνει με την χώρα; Περί αὐτῆς ο Πλάτων λέγει τα εξῆς:

Ταῦτον αὐτὸν ἀεὶ προσρητέον· ἐκ γὰρ τῆς ἑαυτῆς τὸ παράπαν οὐκ ἐξίσταται δυνάμεως· δέχεται ... ἀεὶ τὰ πάντα (50b).

Δηλαδή μένει πάντοτε μόνη της ως ταυτότητα. Μπορούμε να δούμε αὐτὴν την ταυτότητα ὑπὸ το φως της ταυτότητας των Ἰδεών; Πιστεύω πὼς δεν χρειάζεται να σπεύσωμε να αποφασίσουμε. Διότι ο Πλάτων λέγει:

ἀνόρατον εἶδος τι καὶ ἄμορφον, πανδεχές, μεταλαμβάνον δὲ ἀπειρώτατά πη τοῦ νοητοῦ καὶ δυσαλωτότατον αὐτὸ λέγοντες οὐ ψευσόμεθα.

[Εάν περιγράψουμε αὐτὴ (δηλαδή τη χώρα) ως κάτι το αθέατο και ασχημάτιστο πού δέχεται τα πάντα και πού κατὰ κάποιον δυσεξήγητο και περίπλοκο τρόπο μετέχει του νοητοῦ, φαίνεται πὼς περιγράφουμε αὐτὸ ἀληθινά] (51a-b).

Πιστεύω λοιπὸν πὼς ο Πλάτων, διατυπώνοντας τα πράγματα με τέτοιο

ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ

προσεκτικό τρόπο, θέλει να εισηγηθῆ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ διακρίνουμε σαφῶς μεταξύ τῶν χρονικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς *χώρας* καὶ τῆς *Ἰδέας*.

*

Παρεμπιπτόντως, ἀν ὁ Πλάτων ἐπρεπε νὰ ἀποδεχθῆ ἐμφανῶς κάποια ἀποψη γιὰ τὸ χρόνο τῆς *χώρας*, αὐτὸς θὰ ἐδέχετο ἰσῶς ὅτι ὁ ἐν λόγω χρόνος περιλαμβάνει ἐν εαυτῷ μιὰ *ολόκληρη* σειρά ἀπὸ "αἰώνιες εἰκόνες ποὺ κινοῦνται κατὰ τὸν ἀριθμὸν" (37d), ἐπειδὴ ἡ *χώρα* δέχεται πάντοτε ὅλα τὰ αἰσθητὰ ὄντα.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἴδια ἡ *χώρα* δὲν ἔχει σύνδεση με τὸ "ἦταν" ἢ "θα εἶναι", ἐπειδὴ πάντοτε ἔχει *ταυτότητα* καὶ δὲν σχετίζεται με τὸ "ἦταν" ἢ "θα εἶναι" ποὺ εἶναι τὰ γνήσια χαρακτηριστικά του γίνεσθαι. Γι' αὐτὸ ὁ ὑπο συζήτηση χρόνος πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται με τὸ γνῶρισμα του διαρκούς "νῦν" ἢ του παρόντος." Ἐδῶ ὁμως πάλιν ἐρχόμεθα ἀντιμέτωποι με τὸν χρόνο ποὺ δὲν εἶναι χρόνος. Ἐτσι στὸν *Τίμαιο* τοῦ Πλάτωνος ἀνακαλύπτουμε νὰ ὑπάρχουν δύο εἶδη χρόνου ποὺ δὲν εἶναι χρόνος, δηλαδὴ τὸ χρόνο τῶν ιδεῶν καὶ τὸ χρόνο τῆς *χώρας*. Ὅ,τι ἔχει σημασία εἶναι τὸ ἐξῆς: καὶ οἱ δύο ἔχουν ἀρνητικές σχέσεις πρὸς τὴν ἐννοια τοῦ τόπου.

Ἀφ' ἐνός μὲν εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ Ἰδέες δὲν ἔχουν τόπο. Ἐξηγῶν ὁ Πλάτων τὴν ἐννοια τῆς *χώρας* λέγει εἰρωνικά τὰ ἐξῆς:

" Ἄμυδρὰ ὄνειρευόμαστε καὶ δεχόμαστε ὅτι εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἀνάγκη πῶς κάθε τι ποὺ ὑπάρχει πρέπει νὰ ὑπάρχει ἐν τόπῳ καὶ νὰ κατέχει κάποια *χώρα*, καὶ πῶς ἐκεῖνο ποὺ δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς οὔτε στὸν οὐρανὸ δὲν εἶναι τίποτε. Ἐτσι, ἐπειδὴ σχετικὰ μὲ τὶς ἀντιλήψεις αὐτῆς καὶ τὶς ἄλλες συναφεῖς εἴμαστε σὲ ἀδυναμία μόνις ξυπνήσουμε δὲν μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε σαφῶς τὴν *ἄϋπνον* καὶ ἀληθῶς ὑπάρχουσα οὐσία" (52b-c).

Η φράσις "ή ἄ ὕπνος καὶ ἀληθῶς ὕπαρχουσα φύσις" αναφέρεται στις Ιδέες.

Οι Ιδέες δεν υπάρχουν εν χρόνῳ και τόπῳ. Η έκφραση του Φαιδρού ότι οι Ιδέες εδρεύουν στον υπερουράνιο τόπο (247c) είναι απλῶς μια μεταφορά.

Εξ ἄλλου η χώρα η ίδια δεν έχει τόπο. Διότι, εάν η προηγούμενη πρόταση του Πλάτωνα ότι "όλα ὅσα υπάρχουν πρέπει να υπάρχουν εν τόπῳ και να καταλαμβάνουν κάποιο τόπο" μπορεί να ισχύσει και για την ίδια τη χώρα, τότε το παράδοξο του Ζήνωνος περι του τόπου θα είχε ισχύ. Γι' αυτό και ο Αριστοτέλης εἶπε:

"Εἰ γὰρ πᾶν τὸ ὄν ἐν τόπῳ, δῆλον ὅτι καὶ τοῦ τόπου τόπος ἔσται, καὶ τοῦτο εἰς ἄπειρον πρόεισι"(Φυσικ. 209a23).

Κατα ταῦτα, κ' οι Ιδέες και η χώρα δεν ἔχουν το δικό τους τόπο. Αλλ' εάν ἔτσι ἔχουν τα πράγματα, τότε αυτές ουδαμού είναι, δηλαδή μπορεί να υπάρχουν σε κάποια περιοχή πού μπορεί να αποκληθῆ η περιοχή του "ουδαμού" ἢ "ουδενία".

*

Αυτό ὅμως δεν είναι κάτι σαν ανέκδοτο ἢ αστείο. Πράγματι ο Ιάπων φιλόσοφος Kitaro Nishida (1870-1945), πού εσχάτως απέκτησε επικαιρότητα στον ακαδημαϊκό κόσμο, υπεράσπισε την έννοια περί του τόπου της απόλυτης ουδενίας (the place of absolute nothingness). Εν πάση περιπτώσει, η άποψη του Nishida για τον τόπο της απόλυτης ουδενίας μου φαίνεται ως μία συνέπεια πού προκύπτει από την Πλατωνική πρόταση πού αναφέραμε ότι "πᾶν ὕπαρχον πρέπει νὰ ὕπαρχει ἐν τινι τόπῳ καὶ νὰ καταλαμβάνει κάποια περιοχή". Είναι σίγουρο ότι ἡ ομολογία του Nishida για "τη χώρα της απόλυτης ουδενίας" μας ξαφνιάζει με τη μοναδική της εμφάνιση. Ὅμως είναι ένα νόμιμο και γνήσιο τέκνο της πλατωνικής διάνοησης. Εμπνευσθείς ο

ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ

Nishida από την πλατωνική αντίληψη για την έννοια της *χώρας* επεξεργάστηκε την αντίληψη για τη *χώρα* της απόλυτης ουδενίας και δημοσίευσε το μνημειώδες άρθρο του "Basho (Place)" το 1926 πού οπωσδήποτε προηγείται του περίφημου έργου του Heidegger *Είναι και χρόνος* (1927).

*

Προ ολίγου, αναφερόμενος στην έννοια της *χώρας*, είπα τα εξής: Εάν ο Πλάτων ήταν διατεθειμένος να δεχθή την ύπαρξη του χρόνου στην περίπτωση της *χώρας* αυτός θα εδέχετο ότι ο εν λόγω χρόνος θα έπρεπε να ονομασθή "το αιώνιο νῦν", πού περιλαμβάνει εν εαυτώ μια ολόκληρη σειρά τον παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος. Αυτό υποδηλώνει ότι ο χρόνος πού δεν είναι χρόνος εγκλείει το χρόνο. Είναι αυτό ένα νέο παράδοξο; Ίσως. Αλλ' εάν είναι ένα παράδοξο, τότε ο Ιερός Αυγουστίνος ομοίως διετύπωσε στις *Εξομολογήσεις* του (Βιβλ. XI,21) ένα γνήσιο παράδοξο. Αυτός γράφει:

"Nec proprie dicitur: tempora sunt tria, praeteritum, praesens et futurum, sed fortasse proprie dicitur: tempora sunt tria, praesens de praeteritis, praesens de praesentibus, praesens de futuris."

[ούτε λέμε σωστά ότι υπάρχουν τρεις χρόνοι, παρελθόν, παρόν και εκείνος πού θα έλθει. Ίσως πρέπει να λέμε: υπάρχουν τρεις χρόνοι: ένας παρών χρόνος των παρελθόντων πραγμάτων, ένας παρών χρόνος των παρόντων πραγμάτων και ένας παρών χρόνος των μελλοντικών πραγμάτων].

Και επί πλέον δέχθηκε ότι αυτοί οι τρεις χρόνοι είναι μέσα στις ψυχές μας. Έτσι ο Αυγουστίνος διέλυσε τις απορίες του χρόνου μέσα στην ψυχή. Όμως η λύση του

Αυγουστίνου εγείρει πιο σοβαρά προβλήματα: "Ποιο είναι το εγώ;" και "Ποια σχέση έχει αυτό με το χρόνο;" Αυτά τα προβλήματα είναι πολύ μοντέρνα και φιλόσοφοι, όπως ο E. Husserl, ο M. Heidegger, ο J. Derrida και άλλοι ασχολήθηκαν μ' αυτά.

Τί είναι το Εγώ; Ποιά σχέση έχει με το χρόνο; Αυτά τα ερωτήματα έχουν σχέση με το παράδοξο πού ανέφερα: "Ο χρόνος πού δεν είναι χρόνος περιέχει το χρόνο".

Ο Nishida ασχολήθηκε μ' αυτά τα ερωτήματα από τη σκοπιά της "Αυτοπραγμάτωσης" (Self-realization). Τί λοιπόν είναι αυτοπραγμάτωση; Ο Nishida διατυπώνει την άποψη ότι αυτή συνίσταται στο ότι "Το Εγώ αντανακλά (reflects) το Εγώ εν τῷ Εγώ". Σε αυτή τη φράση το ρήμα (αντανακλώ) "reflect" χρησιμοποιείται ως συνώνυμο με τα ρήματα "αντιγράφω", "εικονίζω", "εκφράζω" και "καθρεφτίζω". Έτσι μπορούμε να τροποποιήσουμε την πρόταση του ως εξής: "Το Εγώ καθρεφτίζει το Εγώ εν τῷ Εγώ". Όταν λέμε ότι "ή λίμνη καθρεφτίζει τα βουνά" εννοούμε ότι τα βουνά ρίχνουν τη σκιά τους στη λίμνη. Ομοίως, το πρόσωπο κατά την αυτοπραγμάτωση καθρεφτίζει το Εγώ του μέσα στο Εγώ. Αλλά προς τί η λέξη "μέσα στο Εγώ" αντιστοιχεί στο καθρεφτισμό της λίμνης", μπορείτε να ρωτήσετε, και αυτό είναι ένα εύλογο ερώτημα.

Αναμφίβολα η διατύπωση του Nishida μας μπερδεύει. Η φράση για ένα τριπλούν Εγώ είναι όμοια προς το κατηχητικής μορφής ερώτημα πού υπάρχει στο διαλογισμό του βουδδισμού του Ζέν. Το πιο παράξενο είναι ή φράση "εν τῷ Εγώ". Η λέξη "εν τῷ Εγώ" (in self) είναι ο πυρήνας της διατύπωσης του Nishida. Η λέξη "in" (εν) μας θυμίζει τη φράση του Πλάτωνος για την έννοια της χώρας (ἐν ᾧ, Τίμ. 50c). Οι Ιδέες ανακλούν τη σκιά τους εν τινι χώρα. Δηλαδή οι σκιές καθρεφτίζουν το πρωταρχικό είδος (την Ιδέα) μέσα στη χώρα. Εξ άλλου με τη λέξη "Εγώ" μας έρχεται στο νου "Welt" (ό κόσμος) του Heidegger. Όπως προείπα, αν και οι θεωρητικές διατυπώσεις του Nishida προηγούνται των φιλοσοφικών Ιδεών του Heidegger στό *Είναι και χρόνος*, εν τούτοις μεταξύ τους μοιάζουν.

Πράγματι η αντίληψη του Heidegger για το "Das in-der-Welt-sein" είναι πολύ

ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ

συγγενική προς την αντίληψη του Nishida για "το εν τῷ Εγώ". Όπως το "Das in-der-Welt-sein" του Heidegger συνδέεται στενά με την κύρια έννοια του "Dasein", στην περίπτωση του Nishida το Εγώ (self) δεν μπορεί να χωρισθῆ από τον τόπο εν τῷ οποίῳ το Εγώ είναι ὅπως είναι. Κατά τον Nishida "το να εἶσαι εγώ" σημαίνει το "να εἶσαι εγώ μαζί με τον τόπο σου". Με ἀλλὰ λόγια, "το να εἶσαι εγώ" δεν είναι τίποτε ἄλλο παρά "το να εἶσαι εγώ εν τινι τόπῳ". Ο τόπος εγκλείεται σ' ἓνα ἄλλο ευρύτερο τόπο και ο δεύτερος σ' ἓνα ἄλλο και οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐτσι φθάνουμε τελικά στον κόσμο ως μια έννοια ορίων: Ἐνα ολόκληρο ορίζοντα ὅλων των πραγμάτων.

Ὅμως δεν πρέπει να θεωρούμε τον τόπο υπό το ἴδιο φως πού βλέπουμε ἄμεσα τον κατά Heidegger Welt (κόσμο). Ο Heidegger στο *Εἶναι και χρόνος* βλέπει τον κόσμο από τη σκοπιά της συνείδησης του Dasein (της ἀνθρώπινης ὑπαρξης). Κατ' ἀντιδιαστολήν ο Nishida βλέπει το Εγώ από την χώρα ὅπου το Εγώ μπορεί να εἶναι ἓνα Εγώ ὅπως εἶναι. Ο Nishida βλέπει ὅλα τα πράγματα από τη σκοπιά του τόπου. Εἶναι λοιπόν αξιοσημείωτο οτι η συνείδηση του Εγώ κατα τον Nishida δεν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά *τόπος τις*. Ἡ συνείδηση εγκλείει τον ορίζοντα του κόσμου. Ο κόσμος ως ἓνα συνολικό σύστημα αναφοράς νοημάτων *εμπεριέχεται στη συνείδηση*. Δηλαδή ο κόσμος εἶναι *εν τινι χώρᾳ* πού καλεῖται "πεδίο της συνειδήσεως", πού εἶναι καθ' εαυτή μια ουδενία, *εν μηδέν*. Για τούτο το "εν τῷ Εγώ" υπό συζήτηση δεν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἀυτή η *ουδενία* πού ο Nishida ορίζει ως *τον τόπο της σχετικής ουδενίας*. Εἶναι *ο τόπος της σχετικής ουδενίας* (the relative nothingness), επειδή πίσω της υποκρύπτεται *ο τόπος της ἀπόλυτης ουδενίας*, εν τῷ οποίῳ το ἀληθές εγώ και ο ἀρχικός χρόνος ἔρχονται εν τῷ κόσμῳ την ἴδια στιγμή!

*

Κυρίες και κύριοι,

Τελειώνοντας, θα επιθυμούσα να προσθέσω και τα εξής:

Κατά τον Nishida η αυτοπραγμάτωση επιτυγχάνεται τότε μόνον, όταν τα ατομικά εγώ εκβάλλουν ή εμπλέκονται με την *απόλυτη ουδενία*.

Η φράση του Nishida ότι "το Εγώ καθρεφτίζει το Εγώ εν τῷ Εγώ" εκφράζει ακριβώς αυτό κατά τρόπο γενικό. Και η στιγμή πού τα καθ' έκαστον ατομικά εγώ εμπλέκονται στην *απόλυτη ουδενία* δεν είναι τίποτε άλλο παρά ο χρόνος πού δεν είναι χρόνος: το αιώνιο νυν ως απόλυτο νῦν. Δηλαδή κατά το απόλυτο νῦν η απόλυτη ουδενία καθορίζει εαυτήν, και τότε τα πρωταρχικά εγώ μας, μαζί με το πρωταρχικό αυγουστίνειο παρόν, έρχονται εις ύπαρξιν. Και όταν ο αυτοκαθορισμός του αυγουστίνειου χρόνου τίθεται, η άπειρος ροή του χρόνου των ατομικών εγώ έρχονται σε ύπαρξη. Έτσι το *εγώ* και ο *χρόνος* είναι δύο όψεις του ίδιου αυτοκαθορισμού της απόλυτης ουδενίας. Έτσι ο Nishida λέγει:

"Δια του αυτοκαθορισμού του αρχικού παρόντος το παρελθόν και το μέλλον έρχονται σε ύπαρξη. Χωρίς το πρωταρχικό παρόν δεν υπάρχει χρόνος".

"Το Εγώ είναι εκεί όπου το αιώνιο νυν καθορίζει εαυτό και το παρόν είναι εκεί όπου το απόλυτο Εγώ καθορίζει εαυτό. Ο,τι έρχεται από το αιώνιο παρελθόν προέρχεται από εδώ και ο,τι πηγαίνει στο αιώνιο μέλλον προέρχεται από εδώ. Γι' αυτό το αιώνιο παρελθόν σβήνει και γι' αυτό το αιώνιο μέλλον παρέρχεται".

ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ

Ο χρόνος πού ξέρουμε στην καθημερινή μας ζωή είναι μια διαρκής και ανεπίστροφη ροή. Φεύγει κάθε στιγμή και ποτέ δεν μένει. Το παρόν σε μία στιγμή χάνεται και δεν αφήνει ίχνη. Κι όμως, *το αιώνιο παρόν*, μέσα στο όποιο αληθινά πρέπει να ζούμε και να πεθαίνουμε, μπορεί να συλληφθή μόνον όταν απαρνηθούμε τα Εγώ μας και γυρίσουμε στην *απόλυτη ουδενία*. Τότε λοιπόν φθάνουμε σε ένα απύθμενο βάθος (Ungrund) και μπορούμε να συλλάβουμε τη στιγμή πού δεν μπορεί να συλληφθή.

Να, έτσι μίλησε ο Ιάπωνας φιλόσοφος!

Και όταν ακόμη η χλόη ξηραίνεται και τα άνθη μαραίνονται και όταν ο κόσμος παράγεται αυτοστιγμεί, πίσω από κάθε ατομική στιγμή, μια απροσμέτρητη και *αιώνια αλήθεια* είναι κρυμμένη.

Σεβόμενος τον "ευλογημένο χρόνον" (2α Προς Κορινθίους 6,2) πού μου δώσατε σήμερα εδώ, θα ήθελα να Σας ευχαριστήσω για την υπομονή Σας και να σας υποσχεθώ, πώς, το κατ' εμε θα κάνω κάθε τι το δυνατόν ώστε να στοχεύω σε εκείνο πού *παραμένει, αιώνιο* μέσα στο ρεύμα εκείνου πού ακατάπαυστα παρέρχεται.

Σας ευχαριστώ

ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ

HIDEYA YAMAKAYA *

Το άρθρο αυτό, «*Το μόνιμο και το παρερχόμενο*», στο οποίον ερεύνησα βάθος τα προβλήματα περι της σχέσης μεταξύ έννοιες του Πλάτωνος και του Nishida για την *αιωνιότητά* και τον *χρόνο*, κοινολογήθηκε ως μία ομιλία αντιφώνησης για την τιμητική τελετή για μένα που έγινε την 29η Απριλίου 1998, ημέρα Τετάρτη και ώρα 19.00 στη Μεγάλη Αίθουσα Τελετών του Πανεπιστημίου Αθηνών (University of Athens, Πανεπιστημίου 30) και στην οποία αναγορεύθηκα Επίτιμος Διδάκτωρ Φιλοσοφίας (Honorary Doctor of Philosophy) του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Το πρωτότυπο κείμενο μου διορθώθηκε από τον καθηγητή Κωνσταντίνο Βουδούρη. Ο συγγραφέας ευχαριστεί θερμά για τη βοήθειά του. Οφείρω επίσης σε την Δεσποινίδα Κωνσταντίνα Τέτοκα, μεταπτυχιακή φοιτήτρια φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Οι συμβουλές της με βοήθησαν πολύ. Δράττομαι της ευκαιρίας να ευχαριστήσω για αυτούς.

* 本学文学部

Keywords: **ΤΟ ΜΟΝΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟ**; Οι έννοιες του Πλάτωνος και του Nishida για την *αιωνιότητά* και τον *χρόνο*;